

Ako pripraviť predškoláka na čítanie

alebo

Ako predchádzať ťažkostiam v čítaní a písaní

Mgr. Katarína Prokopová

špeciálna pedagogička

2021

Úvod

Vedieť čítať znamená byť gramotný a mať možnosť spoznávať svet prostredníctvom slov písaných v knihách, učiť sa. Nie všetky deti pri nástupe do 1. ročníka si zvládnu osvojiť proces čítania bez problémov. Od toho však závisí každá ďalšia činnosť dieťaťa, ďalší krok v procese nadobúdania vedomostí. Pokiaľ nejde o žiaden závažný problém, ktorý tento proces ovplyvňuje (ochorenia nervovej sústavy, vážnejšie logopedické poruchy a podobne), je možné dieťaťu pomôcť už pred nástupom do školy. Že maľujeme čerta na stenu? Nemaľujeme. Prevencia je stále efektívnejšia ako následné „hasenie“ škôd a liečenie duše dieťaťa, ktoré hneď po nástupe do školy zažíva pocit neúspechu, menejcennosti a zlyhávania. Táto „minipríručka“ Vám pomôže zorientovať sa v základných pojmoch a podstate nácviku čítania. Zbierka pracovných listov poskytne konkrétne námety a inšpiráciu.

Vaša Katka ☺

Obsah

1	Fonematické uvedomovanie.....	4
2	Slabikovanie	5
3	Hláska	6
4	Cvičenia na rozvoj sluchového vnímania	8

1 Fonemické uvedomovanie

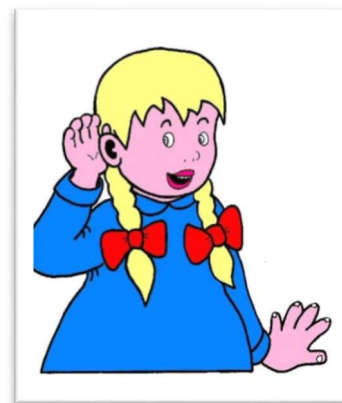
Pri nácviku čítaní je dôležité uvedomiť si, že skôr, ako bolo slovo napísané, existovala jeho zvuková podoba. Najskôr vznikla hovorená reč, až neskôr jej písomná forma. Pri fonemickom uvedomovaní ide o schopnosť vedome narábať so zvukovými segmentami slov. Vyslovené slovo je reťaz plynulo vyslovených hlások, jeho zvuková podoba, to znamená, že slovo má okrem obsahového významu aj svoju zvukovú formu. Písmená vo zvukovej podobe označujeme pojmom hlásky. V tomto procese ide o schopnosť narábať so zvukmi, vnímať ich, nahrádzať alebo aj izolovať. Zvládnutie fonemického uvedomovania je dôležité pre dieťa preto, aby sa naučilo správne čítať a neskôr aj písať. Ide o schopnosť vnímať a vedome manipulovať s časťami slova - slabikami a jednotlivými hláskami.

Fonemické uvedomovanie je schopnosť:

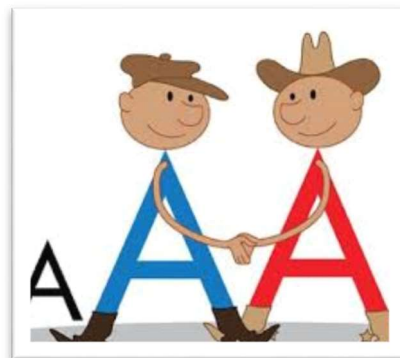
- ✓ identifikovať hlásky v slove v správnom poradí,
- ✓ určiť, na akú hlásku slovo začína alebo končí,
- ✓ koľko hlások je v krátkom slove,
- ✓ z koľkých slabík je slovo zložené,
- ✓ identifikovať dlhé hlásky, slabiky a podobne.

Fonemické uvedomovanie rozvíjame prostredníctvom sluchovej percepcie. Ide o schopnosť prijímať, rozlišovať a interpretovať zvuky rôznej kvality (rečové aj nerečové), sluchové vnímanie zvukov a rozlišovanie počutých zvukov. Pri **sluchovej analýze**, rozložíme slovo na hlásky. Schopnosť **sluchovej syntézy** nám umožní slovo opäť spojiť. **Sluchová diferenciacia** je pojem, ktorý popisuje schopnosť rozlíšiť podobnosť slov na základe podobne znejúcich hlások, identifikovanie hlások v slovách či manipuláciu s hláskami v slove. Nedostatočne rozvinuté fonologické schopnosti sú často jedným z dôvodov spôsobujúcich ťažkostí v čítaní a písaní, či podmieňujú vznik vývinových porúch učenia. Práve nácvikom a rozvíjaním fonemického uvedomovania môžeme týmto ťažkostiam pri osvojovaní si procesu čítania predísť.

V predškolskom veku dochádza k **významnému rozvoju sluchovej analýzy, syntézy a diferenciacie**. Dieťa v tomto veku by malo dokázať:

- ✓ rozdeliť slová na slabiky vytlieskávaním,
- ✓ rozoznávať prvú hlásku v slove, resp. poslednú,
- ✓ rozlíšiť, diferencovať sluchom, či sú slová rovnaké, alebo nie.

Pokiaľ u detí v predškolskom veku sú nedostatočne rozvinuté oblasti počutia, diferenciacie a analýzy zvukov reči, v školskom období sa môžu vyskytnúť problémy v osvojovaní si čítania a v písaní. Pri procese čítania je dôležité poznať hláskovú štruktúru slova, fonológiu, neskôr spojiť hlásky s písmenami (fonémam priradiť písmeno). Keď dieťa pochopí ako sa z hlások tvoria slová, neskôr ľahšie pochopí ako sa slová čítajú a píše z písmen. Venovať pozornosť rozvíjaniu fonematického uvedomovania v predškolskom veku tvorí **dôležitý predpoklad k nadobúdaniu gramotnosti** a najmä k budúcej úspešnosti detí v čítaní a písaní.

2 Slabikovanie

Slabiky vznikajú spojením dvoch alebo troch hlások. Zo slabík následne tvoríme slová. **Slabika je najmenšia jednotka zvukového prúdu reči**. Deti dokážu vnímať slabiky od momentu, kedy vnímajú rytmus. Dieťa si potrebuje uvedomiť a osvojiť princíp: že ak sa spoja **hlásky**, vytvoria **slabiku** a spojením slabík vznikne **slovo**. To platí pri rozprávaní, čítaní aj písaní. Podľa počtu slabík v slove rozlišujeme slová jednoslabičné, dvojslabičné, trojslabičné a viacslabičné.

Pre dieťa je dôležité zvládnuť rozložiť slovo na slabiky a určiť počet slabík. Ak pozná princíp rozkladania slov na slabiky a spätne tvorenie slov zo slabík, dokáže pri čítaní hlasným slabikovaním spájať slabiky do slov a pri písaní napísať zo slabík slovo. S deťmi tento proces vieme nacvičiť rôznymi spôsobmi, najmä formou hry.

Rozdeľujeme všetky slová, ktoré počujeme. Pomenúvame všetko, čo vidíme, doma, vonku, činnosti, predmety a delíme ich na slabiky. Určujeme, či je to slovo jednoslabičné, dvojslabičné, trojslabičné alebo viacslabičné. Niektoré slabiky majú dve hlásky, niektoré tri. Ak tento nácvik spojíme s pohybom celého tela, proces nácviku bude oveľa efektívnejší. Pre deti je pohyb prirodzený. Najčastejšie delíme slová **vytlieskávaním**. Cvičiť slabikovanie však môžeme aj inými spôsobmi,

napr: položiť si ruku pod bradu a počítať, koľkokrát sa pri vyslovení slova **pohne sánka, skákanie, dupanie nohami, plieskanie o stehná, pohyb v miestnosti** a pod. A keďže reč je melódia, využijeme pri tom aj rytmické hudobné nástroje. Zvládnutie čítania vyžaduje zvládnuť plynulé slabikovanie.

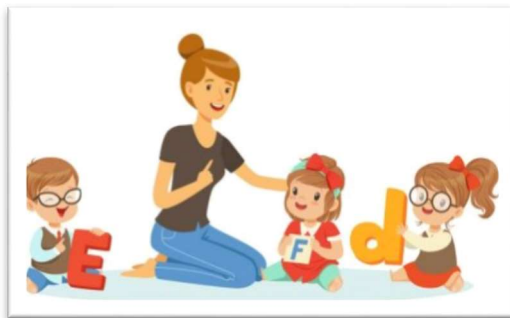
(Postup ako precvičiť slabiky v príručke: Ako pomôcť s čítaním...)

3 Hláska

Fonémy (hlásky) si dieťa osvojuje skôr ako písmenká. Keď dieťa porozumie zvukovej skladbe slova, dokáže tieto zvuky bez problémov nahradiť písmenkami.

Na začiatok potrebuje pochopiť a rozoznávať rozličné hlásky, čiže zvládnuť už vyššie spomínanú sluchovú diferenciáciu, sluchovú syntézu, a sluchovú analýzu. **Ak si dieťa dostatočne osvojí sluchové vnímanie hlások,**

predíde ich zamieňaniu v grafickej podobe pri čítaní. Ľahšie si spojí písmená a spája ich pri čítaní. Ide o spojenie sluchového vnímania hlások so zrakovým poznávaním a rozlišovaním písmen.

Hláska ako izolovaný prvok je prednostne vnímaná pravou hemisférou ako prírodný zvuk. Preto je pre deti vhodnejšie vyvodzovať novú hlásku najskôr v spojení s prírodnými zvukmi alebo zvukmi umelými, ktoré sú prednostne vedené rovnakou, teda pravou hemisférou. Napríklad „fffff“ – vietor, „ááá“ – otvorenie úst u zubára a pod. Nechajme pracovať fantáziu detí a nech vymýšľajú, čo im rôzne zvuky pripomínajú. Pre ľahšie zapamätanie je možné prepojiť to s pohybom a gestami, charakterizujúcimi jednotlivé hlásky.

U predškolákov nacvičujeme sluchové rozlišovanie hlások a neskôr pridáme ich obrazovú podobu - písmeno. Ak má dieťa v 1. ročníku dostatočne osvojené a zafixované rozoznávanie hlások sluchom, dokáže ľahšie spájať počutú hlásku s jej grafickou podobou - písmenom. Čím viac budete vyhľadávať a rozlišovať hlásky v slovách, čím viac ich budete nahlas vyslovovať, tým viac sa v mozgu dieťaťa vytvorí a zafixuje pamäťová stopa pre dané hlásky.

Pri tomto nácviku je dôležité **zvýraznenie hlásky**, ktorú hľadáme tak, že ju budeme hovoriť hlasnejšie, vyslovíme ju dlhšie, alebo ju odlíšime zmenou hlasu. Ak určujeme prvú hlásku, zvýrazníme začiatok slova, povieme silnejšie prvú hlásku, aby ju dieťa dobre počulo. Dieťa musí opakovať celé slová a tiež zdôrazniť hlásku, ktorú hľadá. Ak určujeme poslednú hlásku, zvýrazníme koniec slova, poslednú hlásku. Pri určovaní hlások v slove naťahujeme hlásky od prvej k druhej a postupne ďalšie (napr. **PPPPEEESSSS**). Nebojme sa prehádzať, naťahujem, zdôrazňujem, hrajme sa.

V slovách sa spájajú rôzne počty hlások, dve, tri i viac. Pre dieťa je niekedy náročné si predstaviť, ako to vyzerá a o čo ide. Tak si pomôžeme názorom a hlásky mu predstavíme ako kamarátov. Každý z kamarátov má svoju hlásku na tričku. Anička nesie svoju hlásku A, Betka zase B, Oliver má hlásku O. Keď sa spoja dvaja alebo traja kamaráti za ruky, vytvoria slabiku.

Napríklad:

Maťko a Anička sa chytia za ruky a vznikne slabika „ma“. Keď sa za ruku chytia viacerí kamaráti, vytvoria spolu slovo. „Koľko kamarátov - hlások sa drží za ruku v slove pero?“ Štyria, sú to štyri hlásky - kamaráti P, E, R, O. Poznať tento princíp je veľmi dôležité. Rozdeľovať slová na slabiky, slabiky na hlásky, a naopak je princípom čítania.

Úloha:

Nakreslite kamarátov na papier, vystrihnite ich a každému z nich dajte meno. To sú kamaráti, ktorí nosia hlásky. Namiesto písmena im na tričko nakreslite obrázok. Hláska P bude mať na tričku psa, hláska A auto a pod. Ukladajte obrázky vedľa seba do radu a vymýšľajte ďalšie slová na rovnakú hlásku, ako majú kamaráti na tričku.

Námety na cvičenia:

„Počúvaj ako znie slovo pes.“ Pri tejto aktivite je vhodné používať obrázky. Vyberieme obrázok a pomenujeme ho. Povieme slovo ešte raz, ale natiahneme a zvýrazníme prvú hlásku: „**PPPP**es“.

„Prvá hláska je...? P. Dieťa musí zopakovať slovo a zvýrazniť hlásku (môžete veľmi výrazne vysloviť písmeno aj viackrát, aby dieťa sluchom zachytilo hlásku).

Povieme opäť slovo a zdôrazníme druhú hlásku: „p**EEEE**s“. Aká je druhá hláska? E.

Dieťa musí zopakovať slovo „pes“ a zvýrazniť hlásku e.

Zopakujeme slovo tretíkrát a zdôrazníme tretiu hlásku: „pe**SSSS**s“. Ktorá hláska je posledná? S. Syčíme ako had - ssssss.

Nakoniec ešte raz zopakujeme. V slove pes sú tri hlásky - P E S/ PES

4 Cvičenia na rozvoj sluchového vnímania

Zameriavame sa na nácvik načúvania, sluchovej orientácie, sluchovej pamäti, sluchového rozlišovania, sluchovej analýzy (rozklad slov na hlásky), sluchovej syntézy (spojenie hlások a tvorenie slov), vnímania a reprodukcie rytmu. Cvičenia opakujeme pravidelne. Pre dieťa je pravidelnosť dôležitá, aby sa v mozgu vytvorila pamäťová stopa. Nemá to vnímať ako učenie, ale ako hru.

✚ Určovanie hlásky na začiatku slova, na konci slova

Počúvaj pozorne nasledujúce slová a urči prvú hlásku. Akú hlásku počuješ na začiatku slova?

opica, most, noc, pes, mrak, balón, pavúk, bocian, brada,
cibuľa, cukor, slon, cap, zajac, klas, plot, les, píla, dom

Ak si to zvládol/ zvládla, pokús sa určiť poslednú hlásku. Čo počuješ na konci slova?

✚ Tvorenie slov na danú hlásku a slabiku

*Vymysli slovo, ktoré sa začína na **hlásku**...napr. a, o, e...*

Preteky: Budeme trochu súťažiť, kto vymyslí viac slov začínajúcich sa na hlásku M?

(Môžete sa striedať rodič – dieťa alebo počítať, kto koľko slov vymyslí).

*Vymysli slovo, ktoré sa začína na **slabiku**: ma - , mo- , mi - , la- , pa- , lo- , ru- ,*

Kto vymyslí viac slov na slabikunapr. so, do, ka...

Ktorá slabika je na začiatku slova? (prvá slabika je podčiarknutá v slove). Rodič povie slovo, dieťa ho rozdelí tieskaním na slabiky a určí prvú slabiku:

mamička, lavička, polička, opička, bábika, polievka,
obrázok, kreslí, pes, piatok, ulica, vlak, korytnačka

✚ Vyhľadávanie na obrázku

Pripravte si rôzne obrázky, z čítanky, knihy, časopisu alebo letáku, kde je nakreslených viac vecí pohromade. Podľa obrázkov hovoríte začiatkové hlásky alebo slabiky.

Hľadaj obrázok, ktorý sa začína na hlásku.....napr. po

Hľadaj obrázok, ktorý začína na slabiku.....napr. me

Pokús sa vnímať hlásky v slove .Zopakuj celé slovo a vyhľadaj ho na obrázku.

(Povieme slovo po hláskach, dieťa ich spojí, vysloví slovo a nájde príslušný obrázok).

✚ Sluchové vnímanie - diferenciacia hlások

Dohodnutá hláska je S. Budem ti hovoriť rôzne slová a keď budeš počuť na začiatku slova S, rýchlo si čupni (resp. podskoč, zatlieskaj):

strom, zem, sila, pes, strýko, zmrzlina, sanitka, streda, ceruzka,
zima, oslava, sitko, ostrý, cencúľ, zmija, skákať, cukor, slon,
zvon, cop, slavo, zámok, šašo, autobus, saláma, oslík, cesta

Dohodnutá hláska je P:

pes, práca, opasok, byt, papuče, posteľ, drevo, bomba,
brucho, pavúk, opica, pero, drak, prak, brat, bylina

Dohodnutá hláska je C:

cesnak, strom, čierny, citrón, cibuľa, tabuľa, cukrík
slon, zima, cestoviny, pivnica, opica, clona, cukor,

✚ Sluchové vyhľadávanie v texte – tajné slovo

Vyberte a čítajte krátky text (kniha, čítanka). Dohodnite sa, ktoré slovo budete v danom texte hľadať. Úloha pre dieťa, keď bude počuť zvolené slovo, musí zdvihnúť ruku.

Prečítam ti rozprávku, v ktorej je veľa slov, ale len jedno tajné (vyberte slovo, ktoré sa opakuje v texte). Pozorne počúvaj, keď budeš počuť to tajné slovo, zdvihni ruku (tleskni, dupni, čupni si..).

✚ Sluchová pamäť

Vyberte tri slová, ktoré si má dieťa zapamätať. Hovoríte 10 (alebo menej) rôznych slov a úlohou Dieťaťa bude vykonať dohodnutý pohyb, keď začuje niektoré z dohodnutých slov.

(zodvihne ruku, zatlieska, poskočí...)

Zapamätaj si tieto slová: auto, les, pec.

Budem hovoriť rôzne slová a keď ich budeš počuť, tleskni.

Hovoríte slová napr. tieto slová: okno, autobus, pes, les, mačka, píla, aktovka, auto, plot, pec.

Zapamätaj si slová: mamka, cukrík, taška.

ocko, ponožka, mamka, okno, čokoláda, cukrík, babka, taška, polievka, strom.

✚ Rozlišovať podobnosť slov

Hovoríme tri slová, dve sú rovnaké, tretie je odlišné. Dieťa má povedať slovo, ktoré je iné. Pokiaľ bude vedieť, môže určiť, v čom sa líši (ktorá hláska je iná).

les, pes, les	pes, pec, pes	lak, vak, lak
pec, pec, vec	brada, brada, pravda	lopta, lopata, lopta
mak, vak, mak	zvon, zlom, zvon	kosa, kosa, bosá
nos, mos, nos	noc, nos, noc	lom, dom, dom
babička, lavička, babička	mačka, kačka, mačka	

✚ Sluchová analýza – hry s hláskami

Zahráme sa na robota. Vieš ako hovorí robot? Môžeme vyzvať dieťa, aby ho napodobnilo. Áno, presne tak. Robot hovorí trochu sekane, po hláskach. Ja poviem slovo ako človek, ty ako robot - po hláskach:

mama, mrak, okno, pec, palec, voda, polica, káva, dieťaťko, slovo, počítač,
obed, školák, policajt, traktorista, princezná, cukríky, kolotoč, rukavice

Teraz vyskúšame niečo iné. Počúvaj slovo, ktoré ti poviem. Odober z neho prvú hlásku. Aké slovo vzniklo? (rodič povie slovo, dieťa zopakuje, určí prvú hlásku, skúsi ju dať preč a povedať slovo, ktoré vznikne).

mrak – rak	ples – les	vlak – lak
kosa – osa	trám – rám	krok – rok
dlaň – laň	sucho – ucho	pluk – luk

Budeme robiť niečo podobné, ale teraz bude tvojou úlohou, odobrať poslednú hlásku. Počúvaj slovo, odober poslednú hlásku a povedz aké slovo vzniklo.

stop – sto	pásky – pás	vlasý – vlas	kľúče – kľúč
hrad – hra	lesy – les	kope – kop	sedí – sed

Posledná úloha je hádam najťažšia, hodná predškolačka 😊. Keď vymeníme jednu hlásku v slove, môže nám vzniknúť úplne nové slovo. Môžeme tú hru nazvať, malý básnik.

Lúka – vymeň prvú hlásku v slove lúka a môžeme piecť koláče, lebo vznikne ...múka

Pes – vymeň prvú hlásku v slove pes a zatúla sa v hustý, čiernyles

Pec - vymeň poslednú hlásku v slove pec a vznikne nám z toho chlpatý, malý.....pes

Mak - vymeň prvú hlásku v slove mak, do školy ti kúpia nový.....vak

Noc - vymeň hlásku v slove noc, budeš mať z toho plný.... nos

Kosa – vymeň hlásku v slove kosa, v záhrade je trávy plná.....kopa, ktorú zožerie... koza

Víla - vymeň hlásku na začiatku slova víla, vznikne nám z toho ostrá píla

✚ Sluchová syntéza - skladanie slov z hlások

Teraz ja som robot a ty skús povedať, čo hovorím (hovoríme slová po jednotlivých hláskach).

r- a- k, l- e- s, p- e- c, v- o- d- a, n- o- h- a, h- l- a- v- a,
k- r- u- h- y, h- r- a- d, p- a- l- i- c- a, s- l- i- m- á- k, p- a- l- e- c

✚ Sluchová diferenciácia - rozlišovanie hlások

Poviem dve slová, ty uhádni, či som ich povedal správne rovnako alebo som sa pomýlil a povedal som ich zle. Uhádneš, kde som sa pomýlil, ktorá hláska je iná?

Nos - nos	šev –šev	dýnt – dint	vžep - fšep
Kosť – hosť	klas – vlas	tirp – tyrp	kvieš - kveš
Klas – hlas	vnuk – vnuk	tost – tost	pni - pni
Lesk – lesk	sieň – tieň	zban – zban	pok - pôk
Hrach – hrad	pram – bram	žiaf – šief	košť – host'

✚ Dlhá hláska v slovách

Hovoríme rôzne slová. Striedame slová s dlhou hláskou a bez dlhej hlásky. Môžeme si pomôcť napríklad gumičkou (akú máte v nohaviciach☺), ktorú bude dieťa ťahať. Keď bude počuť dlhú hlásku, gumičku natiahne. Pri vyslovovaní dlhú hlásku zvýrazníme predĺžením, aby ju dieťa postrehlo.

Počúvaj slová. Keď počuješ v slove dlhú hlásku, natiahni gumičku a hlásku pomenuj.

lúka, mucha, múka, lev, počítač, papier, kamaráti, ráno, lienka,
topánky, čokoláda, koláč, lokomotíva, medvedík, vlk, líška,
zima, rozprávka, šál, motýľ, cukríky, dáždňik, banán, námorník,...

✚ Určovanie, ktoré slovo je dlhšie

Hovoríme dvojicu slov, dieťa má sluchom postrehnúť, ktoré slovo je dlhšie. Hlasy v slove nepočíta, iba počúva a odhaduje. Ak sa pomýli, nevádi. Dvojicu môžeme zopakovať ešte raz.

Poviem ti dve slová a uhádni, ktoré z nich je dlhšie. Alebo sú rovnaké?

oko- ponorka	mak – vak	vráta – pravda	chlapec- kôň
mama – sestrička	drak – šok	sanitka – ryba	obraz- oblok
iba – zmrzlina	vrana – zabalený	lietadlo – sedadlo	balón – blesk

Orientácia podľa sluchu „slepá baba“

Zatvor si oči a počúvaj, odkiaľ prichádza zvuk:

Tvoríme rôzne zvuky: tleskanie, dupnutie, štrnganie kľúčov, bubnovanie, a iné, snažíme sa, aby zvuky prichádzali z rôznych smerov. Úlohou dieťaťa je otočiť sa za zvukom, určiť smer odkiaľ prichádza.

Rythmus

Vyťukávanie ceruzkou o stôl. Dieťa má určiť, koľkokrát sme ťukli, ale nepočíta. Rodič ťuká ceruzkou určitý počet a dieťa má hneď uhádnuť: 2x, 4x, 1x, 2x, 3x, 2x, 4x, 5x, 1x, 2x,

Opakovanie rytmu: rodič vyťuká určitý počet a dieťa má zopakovať: 3x, 5x, 4x, 1x, 6x.

2x pauza 3x pauza 2x

3x pauza 1x pauza 2 x

4x pauza 4x pauza 2x

2x pauza 4x pauza 4x pauza 1x

Literárne zdroje:

Mačajová M., Grofčíková S., Zajacová Z.: *Fonologické uvedomovanie ako prekurzor vývinu gramotnosti:*

Mikulajová M., Tokárová O., Súmegiová Z.: *Metodická príručka EĽ Konin*

Jucovičová D., Žáčková H., Srholcová S.: *Deti s odkladom školskej dochádzky a ich úspešný štart v škole*

Žáčková H., Jucovičová D., Srholcová S.: *Dyslexia:*

Zdroje obrázky:

Inernet, vlastné

<https://www.slimacik.sk/omalovanky-na-vytlacenie>

<https://najmama.aktuality.sk/aktivity/omalovanky/>